

Kako psihološka znanstvena spoznanja prenesti v pedagoško prakso? Načela "Top 20" o poučevanju in učenju za višjo kakovost vzgoje in izobraževanja

Mojca Juriševič*

Oddelek za temeljni pedagoški študij, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani

How can psychological scientific findings be implemented in educational practice? Top 20 principles of teaching and learning for higher educational quality

Mojca Juriševič*

Department of Educational Studies, Faculty of Education, University of Ljubljana, Slovenia

Ključne besede: psihološka načela, vzgoja in izobraževanje, učenje, poučevanje

Keywords: psychological principles, education, learning, teaching

Leta 2015 je Zveza za psihologijo v šolah in izobraževanju pod okriljem ameriške psihološke zveze (APA) izdala publikacijo, v kateri je predstavila dvajset psiholoških načel za oporo in/ali pomoč učiteljem in drugim strokovnim delavcem pri poučevanju. Ta naj bi po presoji različnih strokovnjakov – psihologov, učiteljev in ravnateljev – namreč pomembno prispevala k boljšemu razumevanju učencev oz. njihovih razmišljanj in ravnanj med učenjem. Povod za projekt, v okviru katerega je publikacija nastala, so bili klici psihologom na pomoč iz vrst praktikov, ki so se v ameriškem vzgojno-izobraževalnem sistemu manj uspešno spoprijemali z vsakodnevnimi pedagoškimi izzivi. Izkazalo se je, da učiteljem, pa tudi drugim strokovnim delavcem, primanjkuje temeljnih psiholoških znanj, da bi bili pri svojem delu bolj učinkoviti. Zato se je v okviru omenjene zveze pri APA oblikovala posebna delovna skupina, ki je s pomočjo sistematično izdelane metodologije analizirala stanje, različne dokumente in učna gradiva ter intervjuvala nekaj tisoč učiteljev, da bi ugotovila, katera so temeljna znanja, ki jih sodobna psihologija lahko ponudi vzgojno-izobraževalni praksi.

Končni rezultat opisanega več letnega dela je preišljen ter na empiričnih dokazih utemeljen izbor 20 načel, imenovanih "Top 20". Ta so v pričujoči publikaciji zaradi boljše preglednosti razporejena v pet vsebinskih sklopov: (1) kognitivni procesi in učenje, (2) motiviranost učencev, (3) socialno-čustvene razsežnosti učenja, (4) vodenje učencev oz. učne skupnosti in (5) ocenjevanje. V nadaljevanju so predstavljene njihove temeljne značilnosti, celotna publikacija v slovenščini pa je dostopna na <https://www.apa.org/ed/schools/teaching-learning/top-twenty-principles-slovenian.pdf>.

* Naslov/Address: red. prof. dr. Mojca Juriševič, Oddelek za temeljni pedagoški študij, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana, e-mail: mojca.jurisevic@pef.uni-lj.si

Kako učenci mislijo in se učijo?

Na to področje psihološkega razumevanja učenja in poučevanja je uvrščenih osem načel. Prva tri izhajajo iz konstruktivistične teorije, ki učenca postavlja v aktivno vlogo pri učenju, peto in sedmo načelo se ukvarjata načini učenja, četrto, šesto in osmo načelo pa s pristopi k spodbujanju učencev med učenjem.

V ozadju prvega načela, ki pojasnjuje vpliv subjektivnega pojmovanja učencev na njihovo učno vedenje in dosežke, je teorija Carol Dweck o miselni usmerjenosti, ki je lahko prožno oz. razvojno ali togo oz. nespremenljivo naravnana. Opisana so vedenja učencev, ki jih miselne usmerjenosti sprožajo pri učenjih ter vloga vzročnih atribucij pri pojasnjevanju šolskih uspehov po teoriji atribucij Bernarda Weinerja. Drugo načelo pojasnjuje nujnost ugotavljanja oz. poznavanja predznanja učencev pred usvajanjem novih učnih vsebin (vprašanje asimilacije in akomodacije) ter po Jeanu Piagetu ter sodobnikih nevarnost, ki jo predstavljajo napačna pojmovanja učencev. Tretje načelo se opira na sociokulturno teorijo Leva S. Vigotskega in razlaga, kako pomemben razvojni dejavnik za učenje je kontekst (učenje je kontekstno oz. področno specifično) oz. kompetentni drugi, ki lahko vplivajo na spodbujanje otrokovega in mladostnikovega učenja v območju bližnjega spoznavnega razvoja.

Peto načelo predstavlja vlogo ponavljanja oz. vaje in sistematične, premišljene prakse pri učenju za kakovostno znanje. Načelo temelji na modelu spomina po avtorjih Richardu Atkinsonu in Richardu Shrifinu ter njegovih sodobnih dopolnitvah ter opozarja, da trenutno razumevanje določene učne vsebine še ne pomeni znanja na ravni (nove) uporabe. Pomembnost spodbujanja učnega samouravnavanja oz. samoregulacije učencev je vsebina sedmega načela. To sledi delu Paula R. Pintricha in drugih avtorjev glede učenja učnih strategij ter spoznanjem Christopherja A. Woltersa o uravnavanju oz. regulaciji motivacije med učenjem.

Četrto načelo na osnovi zgodnjih behaviorističnih spoznanj pojasnjuje, da je za učinkovitost učenja pomembno in mogoče spodbujati transfer, tj. uporabo naučenega za nadaljnje poglobljanje znanja in/ali učenje novih vsebin. Ta v procesu učenja namreč ni spontan, še posebej ga je brez zunanjih spodbud manj mogoče pričakovati med različnimi učnimi konteksti oz. področji učenja kot znotraj njih. Šesto načelo govori o spodbujanju učenja z zagotavljanjem sprotnih in ustreznih povratnih informacij učencu v smislu formativnega spremljanja učenja, osmo načelo pa razkriva, da se je ustvarjalnega mišljenja, ene od ključnih kompetenc 21. stoletja, mogoče naučiti in tudi izboljševati ob primernih učnih spodbudah.

Kaj učence motivira?

Motiviranost učencev kot osnovni pogoj za učenje je obravnavana v okviru štirih načel, ki jih podpirajo kognitivne teorije učne motivacije (teorije notranje motivacije, samodoločenosti, ciljev in pričakovanj) ter socialnopsihološka spoznanja o socialnem vplivanju. Deveto načelo tako opisuje pomembnost razumevanja kompleksnosti

oz. hkratnega delovanja zunanjih in notranjih motivacijskih naravnosti, pri čemer avtorji za kakovostno učenje dajejo prednost notranji motiviranosti učencev pred zunanjo. Deseto načelo govori o usmerjenosti motivacijskih ciljev pri učenju in poudarja, kako koristni za kakovostno znanje so cilji obvladovanja pred cilji dosežkov; v prvem primeru je namreč cilj znanje ali usvojena spretnost, v drugem pa je znanje le sredstvo za dosego drugih ciljev, npr. ocene, nagrade, medalje. Vpliv učiteljevih pričakovanj na učno vedenje in uspešnost učencev pri šolskem učenju obravnava enajsto načelo ter hkrati opozarja na učinek samoizpolnjujočih se napovedi. Dvanajsto načelo izpostavlja pomembnost časovno različno oddaljenih ciljev in pojasnjuje, zakaj je smiselno pri učenju opredeliti dolgoročne in kratkoročne učne cilje.

Zakaj so socialni kontekst, medosebni odnosi in dobro čustveno počutje pomembni za učenčovo učenje?

Tri načela so povezana s socialno-emocionalnimi vidiki učenja, pri čemer je poudarek na konceptu povezanosti in vzgojno-izobraževalnega načrtovanja za usvajanje socialno-emocionalnih in kognitivno-učnih kompetenc; načela izhajajo iz spoznanj socialne in pozitivne psihologije. Trinajsto načelo na osnovi teorije ekoloških sistemov Ulrija Bronfenbrennerja pojasnjuje vpetost šolajočega se otroka in mladostnika v različne socialne sisteme, ki vplivajo na njegovo učenje, vedenje in učno uspešnost. Štirinajsto načelo poudarja sistem šolskega okolja in znotraj njega zdravih socialnih interakcij oz. sporazumevanja, medtem ko se petnajsto načelo usmerja na socialno-emocionalno učenje (angl. *SEL*) ter promocijo duševnega (čustvenega) zdravja otrok in mladostnikov v sistemu šolskega okolja.

Kako najbolje voditi razred?

Dve načeli pojasnujeta osnove dobrega, učinkovitega vodenja učencev, ki ga označuje pozitivna klima, ki spodbuja učenje oz. v kateri je kakovostno učenje maksimirano, škodljivi dejavniki pa minimizirani. Šestnajsto načelo pojasnjuje, da je pomembno razumeti, zakaj se učenci neprimerno obnašajo pri pouku ali izven ter predstavlja pristope za uravnavanje takega vedenja ter poudarja učenje razrednih pravil skozi vse šolsko leto. Sedemnajsto načelo izpostavlja praktične pristope za ustvarjanje kulture pričakovanj visokih učnih dosežkov in primerne vedenja med poukom oz. v šoli na osnovi kulturno odzivnega vodenja in vzpostavljenih dobrih medosebnih odnosov med učenci in med učenci in učitelji.

Kako oceniti učenčev napredek?

Tri načela se ukvarjajo s procesi preverjanja in ocenjevanja znanja, ki učence spodbujajo k nadaljnjemu učenju. Osemnajsto načelo opredeljuje razlike med formativnimi in sumativnimi načini ocenjevanja ter razlaga njihove učinke na učence. Devetnajsto načelo pojasnjuje pomen evalvacije posameznega načina ocenjevanja glede na njegovo veljavnost in zanesljivost v smislu skrbi za kakovost ocenjevanja, medtem

ko se dvajseto načelo ukvarja z utemeljevanjem pomembnosti točnosti razlage rezultatov ocenjevanja ter jasnostjo njihove predstavitve učencem in njihovim staršem.

Zakaj se zdi strokovno smiselno načela "Top 20" predstaviti učiteljem in drugim strokovnim delavcem na področju vzgoje in izobraževanja?

Vseh 20 načel temelji na uveljavljenih psiholoških teorijah in empiričnih dokazih. Izbrana načela so za učitelje prednostno koristna zato, ker zapolnjujejo nekatere vsebinske vrzeli v njihovem strokovnem znanju o poučevanju in učenju, ki so ga učitelji usvajali bodisi v času svojega študija (v tem primeru gre za osvežitev, poglobitev oz. obogatitev razumevanja) ali pa ga morda še niso imeli možnosti pridobiti (v tem primeru gre za nova znanja in vpoglede). Predstavitve posameznih načel v publikaciji so jedrnate in sledijo strukturi: razlaga načela – utemeljitev koristnosti za praktike – primeri konkretnih rešitev – uporabljena literatura. Poleg tega je publikacija pisana v uporabnikom prijaznem, razumljivem jeziku, zato je posamezna načela mogoče uporabljati v praksi brez posebnega predhodnega izobraževanja. Avtorji poudarjajo, da načela "Top 20" nikakor niso edina pomembna za vzgojno-izobraževalno področje, a predstavljajo premišljeno prioritarno izhodišče za izboljševanje poučevanja in učnih dosežkov učencev kot rezultat dela omenjene delovne skupine.

Publikacija je zaradi svojih odlik požela veliko uspeha v Združenih državah. Trenutno preko APA poteka program "Značke Top 20". Na program se šole prijavijo, usvojijo načela "Top 20" ter jih začnejo uporabljati v svoji praksi. Uporabo načel dosledno evalvirajo in na osnovi predstavljenih empiričnih dokazov pridobivajo značke po posameznih vsebinskih sklopih; usvojitev vseh petih značk šolam prinese posebno priznanje v smislu spremljanja in zagotavljanja kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela.

Načela "Top 20" so odmevna tudi mednarodno. Do sedaj so bila prevedena v dvanajst jezikov, tudi v slovenščino. Prevod smo pripravili v Centru za raziskovanje in spodbujanje nadarjenosti na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani leta 2016. Spletni izdaji je kmalu sledila tudi klasična na pobudo številnih šol, da učitelji raje posegajo po papirnih izdajah. Načela so bila predstavljena na 3. Rostoharjevih dnevih (Juriševič, 2016) in na 8. mednarodnem kongresu psihologov Slovenije (Juriševič in Subotnik, 2019). S pomočjo različnih aktivnosti Pedagoške fakultete UL in Sekcije psihologov na področju vzgoje in izobraževanja pri Društvu psihologov Slovenije je bila publikacija že večkrat predstavljena učiteljem in šolskim kolektivom, ki so njene vsebine zelo dobro sprejeli. Dosedanji odzivi kažejo, da tudi v slovenskih šolah potrebujemo bodisi osvežitve bodisi seznanjanje z novimi teoretskimi in empiričnimi spoznanji, ki jih v prakso lahko posreduje psihološka znanost; seveda v obliki, ki je primerna za praktike.

Za uporabo izbranih načel "Top 20" v slovenskem strokovnem prostoru bi bilo v prihodnje smiselno natančneje premisliti načine, kako spoznanja, ki iz njih izhajajo, v najbolj ustrezni oz. strokovno zanimivi obliki predstaviti učiteljem in drugim strokovnim delavcem v vrtcih in šolah. Načela se zdi

smiselno tudi dopolniti s slovenskimi raziskovalnimi izsledki na posameznih področjih obravnave, predvsem pa ugotoviti, katera znanja bi v trenutnem vzgojno-izobraževalnem kontekstu psihologija lahko še in bolj odločno ponudila – v smislu zapolnjevanja vrzeli v domačem strokovnem prostoru. To bo verjetno ena od prihodnjih nalog v okviru Sekcije psihologov v vzgoji in izobraževanju pri Društvu psihologov Slovenije, nadvse koristna tudi ob rob čedalje večji poplavi kvaziznanstvenih in populističnih bližnjic, pristopov in receptov za doseganje vzgojno-izobraževalne, pedagoške in učne odličnosti, ki so brez vsakršne empirične podlage oz. niso utemeljeni z dokazi.

Nenazadnje velja omeniti, da je predstavljeni publikaciji z načeli "Top 20" iz leta 2017 sledila različica, v kateri so avtorji poudarek namenili nadarjenim, talentiranim in ustvarjalnim otrokom in mladostnikom v šoli; prevod te publikacije v slovenščino je sledil leta 2018. APA v prihodnje obljublja še dve različici; ena bo namenjena poučevanju in učenju otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami, druga pa staršem.

Uporabljena literatura

- American Psychological Association. (n.d.). *Top 20 principles for Pre-K to 12 education*. Pridobljeno s <https://www.apa.org/ed/schools/teaching-learning/top-twenty/principles/>
- American Psychological Association. (n.d.). *"Top 20" Badges program*. Pridobljeno s <https://www.apa.org/ed/schools/teaching-learning/top-twenty/badges>
- American Psychological Association, Coalition for Psychology in Schools and Education. (2015). *Dvajset najpomembnejših psiholoških načel za poučevanje in učenje od vrtca do srednje šole* (M. Juriševič, N. Bishop, V. Kavčič). Ljubljana, Slovenija: Pedagoška fakulteta, Center za raziskovanje in spodbujanje nadarjenosti (CRSN). Pridobljeno s <https://www.apa.org/ed/schools/teaching-learning/top-twenty-principles-slovenian.pdf>
- American Psychological Association, Coalition for Psychology in Schools and Education. (2018). *Dvajset najpomembnejših psiholoških načel za poučevanje in učenje ustvarjalnih, talentiranih in nadarjenih učencev od vrtca do srednje šole* (S. Dolšina, U. Žerak). Ljubljana, Slovenija: Pedagoška fakulteta, Center za raziskovanje in spodbujanje nadarjenosti (CRSN). Pridobljeno s <https://www.apa.org/ed/schools/teaching-learning/top-twenty/creative-talented/top-principles-gifted-slovenian.pdf>
- Coalition for Psychology in Schools and Education. (2019, December). *Report on the Teacher needs survey 2019*. Washington, DC: American Psychological Association, Center for Psychology in Schools and Education.
- Juriševič, M. (2016). Prenos psiholoških spoznanj o učenju in poučevanju v pedagoško prakso: »Najpomembnejših dvajset«. V M. Poredoš (ur), *Povzetki s konference 3. Rostoharjevi dnevi, 2. – 3. 12. 2016*, Filozofska fakulteta, Ljubljana, Društvo psihologov Slovenije. *Psihološka obzorja: slovenska znanstveno-strokovna psihološka revija*, 25, 200. Pridobljeno s http://psiholoska-obzorja.si/arhiv_clanki/2016/rostoharjevi_dnevi_2016.pdf

- Juriševič, M. in Subotnik, F. R. (2019). TOP 20: Kako v pedagoški praksi koristno uporabljati psihološka načela učenja in poučevanja? V Povzetki s konference 8. mednarodni kongres psihologov Slovenije, 19. – 21. 9. 2019, Zreče, Društvo psihologov Slovenije. *Psihološka obzorja: slovenska znanstveno-strokovna psihološka revija*, 28, 95–96. Pridobljeno s http://psiholoska-obzorja.si/arhiv_clanki/2019/povzetki_kongres_psih_2019.pdf
- Lucariello, J. M., Nastasi, B. K., Anderman, E. M., Dwyer, C., Ormiston, H. in Skiba, R. (2016). Science supports education: The behavioural research base for Psychology's top 20 principles for enhancing teaching and learning. *Mind, Brain and Education*, 10(1), 55–67.
- Lucariello, J. M., Nastasi, B. K., Dwyer, C., Skiba, R., DeMarie, D. in Anderman, E. M. (2016). Top 20 psychological principles for PK–12 education. *Theory Into Practice*, 55(2), 86–93.